

М. М. Дубовиков,
кандидат технічних наук,
м. Алчевськ,

О. В. Величко,
кандидат економічних наук,
Луганський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ТА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Головна системна проблема полягає в тому, що вітчизняна економіка, отримана у спадок від СРСР, а також система підприємництва, що склалася під впливом нав'язаних Україні ззовні неоліберальних реформ, залишаються вкрай неприйнятними до сучасних досягнень науки та технологічних інновацій [1, с. 154-155]. Досягнення України в міжнародному вимірі конкурентноспроможності економіки, рівня розвитку і, особливо, ефективності функціонування національної інноваційної системи (НІС) є недостатніми для забезпечення сталого розвитку вітчизняної економіки, гарантованої національної безпеки, виходу в найближчій перспективі за рахунок економічного зростання на європейські стандарти життя українських громадян.

Для ефективного вирішення цієї системної проблеми необхідно визначити вихідні позиції основних компонентів НІС, ступінь їх відповідності вимогам інноваційно-інвестиційної моделі розвитку, знайти слабкі сторони і перепони, що гальмують такий розвиток, а також наявні переваги і потенційні можливості щодо здійснення узгоджених системних змін.

Аналіз досвіду реформ в Україні дозволяє стверджувати, що високий науково-технічний потенціал є необхідною, але ще недостатньою умовою для успішного освоєння досягнень науково-технічного прогресу так само, як і їхнє використання з метою прискорення темпів економічного росту, забезпечення високої конкурентноспроможності національної економіки й поліпшення рівня життя народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан науково-технічної та інноваційної діяльності, а також шляхи упровадження інноваційної моделі розвитку в Україні стали предметом активних наукових досліджень багатьох вітчизняних фахівців: В. Александрової, О. Власюка, Я. Жаліло, Д. Покришки, Л. Федулової та інших.

Метою статті є формування науково-технологічного та інноваційного потенціалу розвитку як одного з основних пріоритетів соціально-економічної стратегії держави.

Матеріали та результати дослідження. Вирішальну роль у подоланні трансформаційної кризи та забезпеченні стабільного економічного зростання відіграє науково обґрунтована інвестиційно-інноваційна стратегія держави. Вона має визначати реальні джерела, напрями, структуру інвестицій, раціональні та ефективні заходи щодо виконання загальнодержавних, регіональних і місцевих соціально-економічних та інноваційних програм, відтворювальних процесів на усіх рівнях суспільного виробництва.

Сьогодні в Україні спостерігається різке скорочення державного фінансування науково-технологічної сфери. Як наслідок, науково-технічна сфера перебуває у занепаді. „За даними Інституту економіки та прогнозування, — зазначає О. С. Власюк, — в Україні продукції, що належить до 5-го технологічного укладу, випускається лише 4 %, тоді як 3-й технологічний уклад складає майже — 58 %, а 4-й — 38 %” [2, с. 103]. Частка високотехнологічної продукції у структури ВВП становить менше 1 %. Кількість підприємств промисловості, що впроваджували інновації, не перевищує 8 % від загальної кількості, а наукоємність промислового виробництва України виявилася на порядок нижчою від світового рівня.

Формування інноваційної моделі розвитку є одним із основних пріоритетів соціально-економічної стратегії держави протягом багатьох років. Понад 20 суттєвих нормативних актів, у т. ч. 15 Законів України, певним чином регулюють питання інноваційної діяльності в Україні. Закон України „Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності” № 1977, ухвалений Верховною Радою України ще 13 грудня 1991 р. як перший нормативний акт такого роду на теренах СНД, закладав основи державної політики в науково-технологічній сфері, визначав її основні завдання, механізми формування та реалізації.

У 1993 р. було прийнято низку законів, спрямованих на охорону інтелектуальної власності, що відкривали шлях до формування ринку інновацій та участі України в міжнародному трансфері технологій. Важ-

ливе значення мали також закони „Про науково-технічну інформацію” (1993 р.) та „Про наукову і науково-технічну експертизу” (1995 р.), причому останній був визнаний еталонним для держав-учасниць СНД.

Базовий Закон України „Про наукову і науково-технічну діяльність”, що визначає основні напрями державної політики в цій сфері й правове поле діяльності владних структур, був ухвалений 1 грудня 1998 р. Його положення набули розвитку в наступному знавому нормативному акті — Закон України „Про інноваційну діяльність” від 4 липня 2002 р.

Головною метою державної інноваційної політики Закон визначив створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно-чистих, безпечних, енерго- та ресурсощадних технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції. Закон визначав правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлював форми стимулювання державою інноваційних процесів і був спрямований на підтримку інноваційної моделі розвитку економіки України інноваційним шляхом.

Стратегічні завдання переходу до інноваційно-орієнтованого зростання були поставлені, зокрема, у прийнятій 13 липня 1999 р. Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України, у Посланні Президента України до Верховної Ради України „Європейський вибір: концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр.”. Пріоритетність інноваційного розвитку набула подальшого поширення у Стратегії економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 рр.

На подолання кризи в науково-технологічній сфері було спрямовано Указ Президента України від 20 серпня 2001 р. № 640 „Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 3 липня 2001 р. „Про невідкладні заходи щодо виводу з кризового стану науково-технологічної сфери України і створення реальних умов для переходу економіки на інноваційну модель розвитку”, Указ № 606 від 1 липня 2006 р. „Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006 р. „Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України”. Пріоритет формування інвестиційно-інноваційної моделі розвитку висуває на передній план проблему максимальної ефективності прямих бюджетних видатків на науково-технічний розвиток та інвестицій в інноваційні процеси, а також непрямих стимулів інноваційного розвитку.

Така ефективність може бути забезпечена лише за сприйнятливості суб'єктів господарювання до за-

ходів державної інноваційної політики, формування мультиплікативного ефекту державних видатків для інноваційних процесів у економіці в цілому.

Як доводить світовий досвід, досить поширеним і дієвим засобом підтримання наукової та інноваційної діяльності є надання податкових чи інших пільг виконавцям робіт, визнаних інноваційними. Кошти, що залишаються у них внаслідок цього, фактично є коштами державного бюджету, як і цільовим призначенням залишаються в розпорядженні зазначених суб'єктів. Подібну систему пільгового стимулювання було запроваджено Законом України „Про інноваційну діяльність”, згідно з яким суб'єкти господарювання всіх форм власності, які реалізують в Україні інноваційні проекти, і підприємства всіх форм власності, що мають статус інноваційних, мали отримувати пільги що до податку на прибуток, ПДВ, плати за землю, імпортного мита та здійснювати прискорену амортизацію основних фондів.

Проте Закон такі не набрав чинності в повному обсязі. Із фіскальних міркувань, одразу після його прийняття законами України про Державний бюджет 2003, а потім — 2004 р. та 2005 р., було призупинено положення щодо надання податкових та митних пільг для інноваційних підприємств. У межах перегляду держбюджету у березні 2005 р. відповідні статті Закону було повністю скасовано. За відсутності фінансового підґрунтя не було реалізовано на практиці й положення Закону щодо формування організаційної системи управління інноваційними процесами, зокрема щодо створення уповноважених державних та регіональних установ.

Безперечно, протягом понад десяти років економічних трансформацій, здійснюваних вельми непослідовно та протягом надто тривалого часу, годі було очікувати активізації інноваційної діяльності. Системний та інституційний злами не сприяли створенню належних для цього умов. Тому висновок щодо неефективності державної інноваційної політики в попередні роки, який досить часто робиться на підставі сучасного занепаду інноваційної діяльності, не можна вважати однозначно коректним [3, с. 193].

Високі темпи економічного зростання, зафіксовані за підсумками 2006-2007 рр., супроводжувалися активною динамікою інвестиційних процесів. Інвестиції в основний капітал збільшилися порівняно з попереднім роком у 2006 р. на 19,0%, у 2007 р. — на 29,8%. Зростаючої динаміки інвестицій досягнуто майже в усіх видах економічної діяльності (крім виробництва розподілення електроенергії, газу та води). Найвищими темпами зросли капіталовкладення в сектори економіки посередницького характеру: у торгівлю (на 126,9%), фінансову діяльність (114,4%), операції з нерухомістю (81,0%).

Як наслідок, структура інвестування, від якої, насамперед, залежить напрям відтворення та структурної